

नियोजन उन्हाळी हंगामातील पिकांचे...

डॉ. आदिनाथ ताकटे, ऐश्वर्या राठोड

उन्हाळी हंगामात विविध पिकांची लागवड केली जाते. उपलब्ध पाण्यामध्ये दर्जेदार उत्पादन मिळविण्यासाठी योग्य पिकांची निवड करणे अत्यंत आवश्यक आहे. त्यात पीकनिहाय वाणांची माहिती असणे गरजेचे आहे. जेणेकरून दर्जेदार उत्पादन मिळविणे शक्य होईल.

यंदाचा उन्हाळी हंगाम सुरु झाला आहे. त्या दृष्टीने या उन्हाळी हंगामात विविध उन्हाळी पिकांचे नियोजन, त्यानुसार जमिनीची निवड, पेरणी पद्धती, पेरणीची योग्य वेळ, वियाणे निवड आणि प्रमाण, बीजप्रक्रिया, खत व्यवस्थापन इत्यादी बाबीविषयी माहिती असणे अत्यंत आवश्यक आहे. जेणेकरून उत्पादनात वाढ मिळविणे शक्य होईल.

उत्पादन कमी येण्याची कारणे

- बदलते हवामान
- अवैजेती पेरणी.
- योग्य अंतरावर पेरणी न करणे.
- कमी पाण्याच्या उपलब्धतेमध्ये सिंचन व्यवस्थापन.
- वाणांची उपलब्धता
- सेंद्रिय व जैविक खतांची आभाव
- रासायनिक खतांची असंतुलित मात्रा
- कीड व रोग व्यवस्थापनाचा अभाव.

प्रमुख उन्हाळी पिके

- उन्हाळी हंगामात प्रामुख्याने बाजारी, मूग, भुइमूग, सूर्यफूल, तीळ इत्यादी पिकांची लागवड केली जाते.

उन्हाळी मूग

- कमी पाण्यात, कमी दिवसांत आणि कमी खर्चात येणारे कडघान्यवर्गीय पीक.
- लागवडीसाठी मध्यम ते भारी, उत्तम निच्याची जमीन निवडावी. क्षारयुक्त, पाण्यात्थळ तसेच उत्तरावरील हलक्या जमिनीत लागवड करू नये.
- लागवडीपूर्वी जमिनीची हलकी नांगरट करून कुरुक्याची पाळी घावी. त्यानंतर हेक्टरी ६ ते ८ टन शेणखत किंवा कंपोस्ट खत घावावे.

पेरणी व वियाणे

- पेरणी केन्त्रवारीचा शेवटचा आठवडा ते मार्चाचा पहिल्या पंधरवडा या दरम्यान करावी.
- दोन चाड्याच्या पापरीने पेरणी करावी.
- पेरणी करताना दोन ओर्डीनील अंतर ३० सेमी तर दोन रोपांतील अंतर १० सेमी ठेवावे.
- पेरणीसाठी हेक्टरी १५ ते २० किलो वियाणे पुरेसे होते.

वाण
■ पुसा वैशाखी, वैभव, पी.के.व्ही.ग्रीन गोल्ड,

- कोपराव, एम-८, फुले एम-२.
- हे वाण ६५ ते ७० दिवसात तयार होतात.

बीजप्रक्रिया

- पेरणीपूर्वी प्रतिकिळो वियाणांस कावंडालिम ३ प्रॅम किंवा ट्रायकोडमी ५ प्रॅम याप्रमाणे बीजप्रक्रिया करावी. त्यानंतर रायझोविअम व स्फुरद विरघळविणारे वियाणे संवर्धक २५ प्रॅम प्रति किळो वियाणे याप्रमाणे बीजप्रक्रिया करावी. बीजप्रक्रिया केल्यानंतर वियाणे सावलीत सुकवावे आणि नंतर पेरणी करावी.

खत व्यवस्थापन

- पेरणीपूर्वी पूर्ण कुजलेले शेणखत ६ ते ८ टन प्रति हेक्टरी प्रमाण कुळव्यापीवेळी घावे.
- पेरणीवेळी २० किळो नव व ४० किळो स्फुरद किंवा १०० किळो डांगी प्रति हेक्टर प्रमाणे मात्रा घावावी.

उन्हाळी सूर्यफूल

- लागवडीसाठी मध्यम ते भारी, पाण्याचा चांगला निचरा होणारी जमीन निवडावी.
- पेरणी
■ उन्हाळी सूर्यफूलची पेरणी केन्त्रवारीच्या पहिल्या पंधरवडात करावी.
- मध्यम खोल जमिनीत ४५ बाय ३० सेमी तर भारी जमिनीत ६० बाय ३० सेमी तसेच संकरित आणि जास्त कालावधीच्या वाणांची ६० बाय ३० सेमी अंतरावर पेरणी करावी.
- पेरणी दोन चाड्याच्या पापरीने करावी. म्हणजे वियाणे व खत एकाच वेळी पेरता घेते.
- वियाणे ५ सेमी पेक्षा जास्त खोल फेऱ नवे.
- पेरणीसाठी सुधारित वाणाचे ८ ते १० किळो तर संकरित वाणाकरिता ५ ते ६ किळो प्रति हेक्टर वियाणे पुरेसे होते.

वाण

- सुधारित वाण : फुले भास्कर, भानू, एस एस ५६,
- संकरित वाण : केवीएसएच ४४, फुले रविराज, एमएसएफएच १७.

बीजप्रक्रिया (प्रमाण : प्रतिकिळो वियाणे)

- मर रोगासाठी, थायम २ ते २.५ प्रॅम प्रमाणे चोलावे.

खत व्यवस्थापन

- पेरणीच्या वेळी ३० किळो नव, ६० किळो स्फुरद व ६० किळो पालाश घावे. उर्वरित नवाची मात्रा खुरपणी झाल्यानंतर २५ ते ३० दिवसांनी घावी.
- गंधकाची कमतरता असलेल्या जमिनीसाठी प्रति हेक्टरी २० किळो गंधक पेरणीच्या वेळी शेणखतामध्ये मिसळू घावे.

- डॉ. आदिनाथ ताकटे, ९४०४०३२३८६ (भूशासऱ्ज, एकामिक शेती पद्धती संशोधन प्रकल्प, महात्मा फुले कृषी विद्यापीठ, राहुरी)

उन्हाळी भुईमूग लागवडीसाठी योग्य वाणाची निवड करावी.

उन्हाळी भुईमूग

जमीन

- मध्यम प्रकाराची, भुमधुशीत, पाण्याचा उत्तम निचरा होणारी जमीन निवडावी.
- लागवडीपूर्वी १२ ते १५ सेमी खोल नांगरट करावी. जास्त खोल नांगरणी केल्यास जमिनीत शेंगा जास्त खोलावर लगातात. तसेच पीक परिपक्वतेनंतर झाडे उत्पत्ताना किंवा वुखराने काढाताना आन्या तुडून शेंगा जमिनीत राहातात. आणि परिणामी उत्पादनात घट घेते.

पेरणी व वियाणे

- पेरणी १५ जानेवारी ते १५ केन्त्रवारी या दरम्यान करावी.
- पेरणी करताना उपट्या जातीसाठी दोन ओर्डीत ३० सेमी व दोन रोपांत १० सेमी अंतर ठेवावे. निम पसन्या जातीसाठी ४५ बाय १० सेमी अंतर ठेवावे.

वियाणे प्रमाण : (प्रमाण : प्रति हेक्टर)

- दाण्याचा आकार कमी असलेल्या जाती : १०० किळो.
- मध्यम आकाराच्या दाणे : १२५ किळो
- टांगे दाणे असलेल्या वाणांसाठी : १५ किळो

बाण निवड

- एसबी ११, टी१जी २४, टी१जी २६, जेल ५०१, फुले ६०२१ (वियाणे प्रमाण : हेक्टरी १०० किळो)
- फुले प्रागात, फुले व्यास, टी१जी-४१, फुले उप, फुले भारती (वियाणे प्रमाण : हेक्टरी १२५)

बीजप्रक्रिया

- पेरणी करण्याचूर्णी प्रतिकिळो वियाणांस, थायम ५ प्रॅम प्रति किंवा कावंडालिम २ प्रॅम किंवा मैन्कोझेव ३ प्रॅम.
- त्यानंतर रायझोविअम व स्फुरद विरघळवाणारे वियाणे संवर्धक यांची २५ प्रॅम प्रति किळो वियाणे.या प्रमाणे बीजप्रक्रिया करावी.

बीजप्रक्रिया केल्यानंतर वियाणे सावलीत सुकवावे आणि नंतर पेरणी करावी.

- पेरणीच्या पूर्ण कुजलेले शेणखत किंवा कंपोस्ट खत हेक्टरी १० टन प्रमाणे कुळव्यापीच्या वेळी घावे.
- पेरणी करतेवेळी नव २५ किळो आणि स्फुरद ५० किळो अधिक जिसम ४०० किळो प्रति हेक्टरी देण्याची शिफारस आहे. यापैकी २०० किळो जिसम पेरणीवेळी व उर्वरित २०० किळो आन्या सुटाना घावे.

- मध्यम, काळ्या जमिनीत अधिक उत्पादन, पाण्याचा व खतांचा कायदेशम वापर होण्यासाठी पूर्वमात्रातोवेळी हेक्टरी ५ टन शेणखत तर शेवटच्या कुळव्याप्त्या पाळी अगोदर उर्वरित शेणखत घावे. शिफारसीत खत मात्रेच्या १०० टक्के खते (२५:५० नव:स्फुरद किळो/हेक्टरी) विद्याव्य स्वरूपात ठिक सिंचनातून १ समान हप्त्यात घावे.

महत्त्वाच्या बाबी

- पीक फुलावा अवस्थेत येईपैकी पाण्याचा ताण देणे गरजेचे आहे.
- आन्या सुटायाचो अगोदर अंतरमशागत करू नये.
- आन्या सुटायाच्या अगोदर युरियाची मात्रा देणे ठाळावे.

पीक वाढीच्या महत्त्वाच्या अवस्था

- फुले वेण्याची अवस्था (पेरणीपासून २२-३० दिवस)
- आन्या सुटायाची अवस्था (पेरणीपासून ४०-५० दिवस)
- शेंगा पेसण्याची अवस्था (पेरणीपासून ६५ ते ७० दिवस)